

Sjećanje na obljetnice Josipa Andrića

Listanje kronikâ proteklih kulturnih događaja quorum pars fuimus, obnavlja mnoga sjećanja na ljude i događaje, koji nisu smjeli pasti u zaborav, jer razvojni put kulture i umjetnosti ne sačinjavaju samo »vrhunski« tvorci i dometi, koji uđu u malobrojni registar autorâ, djela i datuma za stalno citiranje.

Taj inventar ispušta iz evidencije znatan broj imena i činjenica a, uostalom, i »vrhunsko« mjerilo koje ga formira, često oscilira svojom relativnošću.

Takve propuste moralo bi popunjati oživljavanje mnogih *obljetnica*, koje prolaze mimo nas neopaženo, a predstavljaju, ipak, u ovom ili onom pogledu, koristan kamen ugrađen u opće zdanje naših kulturnih nastojanja, koje bez njih ne bi bilo ni cjelovito ni veliko.

Na te nas je misli opet podsjetila nedavno jedna *tridesetogodišnjica*: 29. IV. 1953. u operi (koja danas više ne postoji) Narodnog pozorišta u Subotici izvedena je prvi put opera »*Dužijanica*«, kojoj je riječi i glazbu napisao *dr Josip Andrić* (rođen 14. ožujka 1894. u selu Bukinu u Bačkoj, dakle je i od toga obljetnica, a preminuo u Zagrebu 7. XII. 1967. u 73-oj godini života), najpoznatiji kao dugogodišnji urednik Društva sv. Jeronima (od g. 1921. do 1946.) u kojemu je razvio zaista golemu uredničko-izdavačku aktivnost, a uz nju je dospio da se ozbiljno i ustrajno bavi vlastitim književnim i glazbenim radom (od propagiranja tamburice i skladanja za tamburaške sastave do komponiranja značajnih vokalnih i orkestralnih djela), muzikološkim proučavanjima i najraznovrsnijim kulturnim i patriotskim aktivnostima, koje se ovdje ne mogu ni nabrojiti, a iscrpno su prikazane u zborniku »*Dr Josip Andrić, 1894—1967.*« objavljenom u Zagrebu 1971.

Ovdje želimo posvetiti nekoliko redaka samo praizdvi njegove opere »*Dužijanica*«, o kojoj se svojedobno pisalo, uz letimičan izraz ganutog i trajnog sjećanja na tog oniskog, nimalo elegantnog ni reprezentativnog (još kad bi natakao šubar, bio je pravi bački salašar i »Pišta«, kako se sam prozvaao, a prijatelji prihvatili), ali vječno nasimjanog i neobično *k o m u n i k a t i v n o g* čovjeka, koji je svakoga osvajao neposrednošću i srdačno prihvaćao svaku suradnju, a posjedovao je takav organizatorski smisao, radni elan i izdržljivost, kakve zaista nismo vidjeli ni u jednom našem kulturnom radniku.

To, naravno, ne znači da smo se mi mlađi i djeca drugog podneblja uvijek s njim u svačem slagali, ali da je svakoga naučio raditi i ljubiti svoj posao i beskompromisno ići za svojim ciljem (makar onim njegovim užurbanim, sitnim koraćicama, koji bi, ipak, svakamo stigli) to mu ne možemo zaboraviti...

Kako je nastala njegova opera »*Dužijanica*«, izložio je sam Andrić u broju 5 subotičkog Kazališnog lista (pola hrvatskog, pola mađarskog) sezone

1952—53 na stranama 15. i 16., navodeći da se ona radala i izgrađivala punih deset godina, budući, da je njen prvi zametak stvoren 1938., inspiriran, dakako, kao gotovo čitav Andrićev glazbeni opus, životom i glazbenom tematikom njegovog rodnog kraja, a do godine 1948. razvio se u kantatu o bunjevačkoj žetvi »*Žetelačka suita*« (»Dožejanica«) u 4 stavka: »*Žetelačka predigra*«, »*Radost risara*« (žetelaca), »*Žitni vinac*« i »*Bunjevački ples*«.

Ta kantata izvedena je na zagrebačkom radiju već 13. VII. 1948. sa zasluženim uspjehom i općim pohvalnim ocjenama, a s mnogih strana došao je autoru poticaj da se djelo izvede i scenski, i to, razumije se, u Subotici, kojoj je i posvećeno, a imala je u to vrijeme vrlo razvijen i seriozan kazališni i glazbeni život.

Kako je pisac ovih redaka radio tada kao redatelj opere i drame u subotičkom kazalištu, odnosno »*Népszínház-u*«, bio je kao takav i kao davni prijatelj i suradnik Josipa Andrića, pozvan da režira njegovu operu i da predloži potrebne dorade njegove kantate za operu.

Sugerirao sam tri »umetka«, koji ne bi narušili postojeću koncepciju suite: Kraće prizore sa seoskim torokušama, koji bi iskoristili osnovni Andrićev motiv prilično naivnog, ali srdačnog zapletanja u libretu oko nesporazumka zaljubljenih glavnih »risara«, »bandašice« Ruže i »bandaša« Blaška. (Radilo se o tome, kako njega »uloviše« kako cjeliva neku nepoznatu djevojku, u stvari svoju sestru, što će se kasnije »otkriti«!) razradu svečanog »motiva grada Subotice«, i veći umetak, odnosno pjevu međuigru, monolog — komentar o ljubavi čobana Stipe, »krojenju po mjeri« za odličnog tamnošnjeg baritona, koji je pjevao i Zrinskoga u subotičkoj operi.

Andrić je prihvatio te »umetke« (koji su unijeli potrebnu scensku živost u inače prilično statičnu kantatu, a s »intermezzom« omogućile vremenski razmak prvog i drugog čina) pa je dolazio potpisanome u Zagrebačko kazalište lutaka, gdje sam tada bio umjetnički rukovodilac itd., radili smo složno u podrumu« uz glasovir, a ja sam se u sebi divio kako je Andrić brzo i invenciozno skladao dodatak svome djelu.

Tako je scenski zaokružena »*Dužijanica*«, opera u dva čina sa bunjevačkog salaša (prvi čin: jutro i odlazak u žetvu; drugi: poslijepodne, svršetak i proslava žetve s velikom baletnom scenom) povezana s lirskim i komičnim intermezzom, koji je Andriću osobito uspio, kao i himnički finale, pa iako je djelo sačuvalo svoju strukturu kantate (soli, velike scene zborova i bogat, vrlo uspjeti, orkestralni part), dobilo je na scenskoj atraktivnosti.

Pripreme za praizdvi u Subotici tekle su u pravom oduševljenju, u prvom redu zahvaljujući okolnosti da su svi pjevači bili »urođenici«, dirigirao je Zagrepčanin Milan Asić, zapaženi kompozitor i izvrstan dirigent, već »srođen« s ambijental-

nom intonacijom djela dugim boravkom i radom u Subotici, redatelj, dolje potpisani, dao je maha mašti stvaranjem slike svanući na salašu i razgibanim »masovkama« zboru i baleta, a tamošnji prijatelji vodali su ga po muzejima i po salašima, tumačili mu pojedinosti nošnje, običaja itd. Ukratko, bio je to divan rad.

Uspjeh proizvodbe 29. IV. 1953. bio je potpun umjetnički doživljaj, ne samo radovanje nad postankom prve bunjevačke opere i još jedne hrvatske, pa i jugoslavenske opere, koja je proslavila svoj zavičaj.

Raspjevani protagonisti i zborovi, zvučan i izražajan orkestar, vizuelna zanimljivost u scenskom okviru dekora obogaćenog motivima umjetničkog narodnog veza, izazvaše oduševljenje prepunog kazališta, koje je autora obasulo odobravanjem, vijencima i pozdravnim govorima, a naš »Pišta«, onako sitan i skroman kao uvijek, stajao je na pozornici nekako zbunjen, kao da nekako ne vjeruje čitavom tom slavlju...

Bila je to zaista i za sve nas ostale jedinstvena večer, koja nam i danas, nakon tri decenija, živi jasno pred očima...

Andriću je to bilo posljednje zadovoljstvo u životu i prvo i posljednje javno priznanje za čitav njegov rad, kojemu se zasluge ne mogu zanijekati.

Kad je publika tako zanosno prihvatila »Dužijancu«, zaredaše reprize, trinaest puta (bilo ih je mislim i više, ali kasnijim izvedbama nisam bio prisutan), kritika je popratila izvedbu laskavim priznanjem, osobito beogradski kritičar Mihajlo Vukdragović u »Politici«, novosadski autor Jožef Šulhov posvetio joj je opširnu analizu u svojoj »Knjizi o operama« (Novi Sad 1954.), a o Andriću i o »Dužijancu« pisalo je opširno i pohvalno više muzičara i publicista, posebno sarajevska glazbena revija »Zvuk« (Milivoj Korbler u broju 82. 1968., Julije Njikoš br. 104-105., 1970), dok kratka nepotpisana najava proizvodbe »Dužijance« u zagrebačkom »Vjesniku« od 23. IV. 1953. nije spomena vrijedna, a kamo li da se uvrštava u bibliografije.

A ne bi se smjelo dogoditi da se zametnu tragovi ove značajne proizvodbe i da se »Dužijanca«, barem koncertno, ponekad ne vrati u život, kao umjetnički i nacionalni događaj.

Što je od njenih »tragova« sačuvano, nije mi poznato, znam jedino da sam svoje fotografije, plakate itd. proizvodbe, koji su mi, kao sudioniku njenog scenskog ostvarenja, bili dragocjeni, povjerio »nekome« iz Andrićeva užeg kruga u nepovrat...

Gdje je to, i partitura, i ostala građa u vezi s »Dužijancu«, morali bi izvidjeti naši publicisti i muzikolozi.

Još nešto: iste godine 1953. skladao je dr Josip Andrić još jedno scensko djelo, balet »Jurjaši«.

Poznata zagrebačka koreografkinja i pedagog Ana Maletić, koja je ovih dana objavila paženu knjigu »Pokret i ples«, tražila je, naime, autora glazbe za svoju plesnu viziju narodnog običaja »jurjevanja« iz Turopolja.

Andrić je, na opće zadovoljstvo, izradio orkestralnu partituru za tu plesnu kompoziciju, koja je u koreografskoj realizaciji Ane Maletić i u izvedbi zagrebačkog Pionirskog kazališta doživjela pra-

izvedbu (i nekoliko repriza) na Međunarodnom susretu omladinske pjesme i glazbe u Berlinu u lipnju 1959., zatim u Nürnbergu 1960, i niz izvedbi u zagrebačkom Dramskom kazalištu 1961 (mi smo gledali desetu, no bilo ih je više), a inozemne i domaće kritike obilovale su priznanjima za glazbu i za koreografiju.

Onda »Jurjaši«, kao i ostalo Andrićevo glazbeno djelo, nestadoše iz našeg javnog života, pa smo u nekoliko navrata uzalud za njima tragali.

Andrića je zaboravljanje njega i njegova djela do smrti boljelo, pa bi s višestrukim opravdanjima trebalo nešto poduzeti da ne postane konačno.

Vojmil RABADAN

Franjo Štefanović

Uz 60-godišnjicu skladateljeve smrti

U Petrovaradinu je 1924. iznenada, u svojoj 45. godini, umro skladatelj Franjo Štefanović, gotovo nepoznat užem krugu glazbenika, a još manje široj javnosti. Međutim, njegova dječja opera *Šumska kraljica* bila je izvođena ne samo u bližoj okolini kao što je Novi Sad i Vukovar, nego i u Zagrebu i Križevcima. Možda je izvedena i u kojem drugom mjestu, ali to, na žalost, nije poznato. Od svoje četiri dječje opere: *U vilinoj gori* (1918), *Šumska kraljica* (1919), *Na Orlov-gradu* (1920) i *Seoba Slavena* (1921), Štefanović je 1922. štampao *Šumsku kraljicu* osjećajući vjerojatno da je ova opera najbolja.

Franjo Štefanović

Ovdje treba istaći nešto osobito. Ove četiri dječje opere nisu igrokazi s pjevanjem, a nisu ni ono